

İLMÎ ÇALIŞMA USULLERİ

SOSYAL İLİMLERDE MODERN ÖĞRETİM VE ARAŞTIRMA METODLARI

Yazan: *Prof. Dr. Muhlis ETE*

A — Sınıf usulünden semester usulüne geçiş.

B — Öğretim ve araştırma şekilleri.

I — Takrirler.

II — Praktikumlar (amelî dersler).

III — Seminerler.

A — Sınıf usulünden semester usulüne geçiş.

İstanbul Darülfünununu üniversiteye çevirirken bu büyük ve eski ilim müessesemizde bir sistem değişikliği yapmak isteniyordu. 1933 ten beri bir ta-
lim müessesesi halinde, çalışan Darülfünun reformla sonra, bir *araştırma mü-*
essesesi mahiyetini alacak, ve kültür bakımından çok fazla gelişmiş olan mem-
leketlerdeki üniversitelerin tâkibettiği yoldan yürüyecekti. Reforma yardım
için İsviçre'den getirilen Profesör Malche tarafından verilen raporunda esas
gayesi, araştırma hayatına imkân verecek bir sistem değişikliği kurmaktır.

Reformla beraber birçok hocalar değişmiş, ilim müessesemize garptan
birçok yabancı profesörler getirilmiş, genç ilim adamları kazanılmıştı. Ger-
çekten tedris sisteminde kısmî bir değişiklik yapıldı. Umumî derslerin yanına
amelî dersler, seminerler kondu.

Sair yüksek okullarımız da zamanla programlarında aç çok değişik-
likler yaptılar. Siyasal Bilgiler Okulu da bu yeni cereyana ayak uydurarak
normal ders programlarına amelî ders ve seminerleri ithal etti. Yedi sekiz
senelik bir tecrübe neticesinde yeni usullerden bir hayli fayda sağlanmadı
değil! Buna rağmen yeni öğretim ve araştırma şekilleri ve usulleri hakkında-
ki görüşler arasında mühim denecek derecede farklar vardır.

Yazımızın ilk kısmında sosyal ilimlerin tedrisiyle meşgul olan bazı fa-
külte ve yüksek okullarımızda tatbik edilmek istenen semester sisteminden,
ikinci kısmında ise, yüksek tahsilde mevzuubahs olan modern öğretim ve
araştırma usullerden bahsolunacaktır.

İstanbul Üniversitesinin bazı fakültelerinde semester sistemine doğru bir temayül olduğunu ve kat'i karar verildikten sonra yeni sistemin tatbik edileceğini öğrenmiş bulunuyoruz.

Yüksek okullar için modern bir öğretim tarzını ifade eden semester sistemi üzerinde durmağı, ve kısa çizgilerle dahi olsa, bu sistemin mahiyetini ve faydalarını izah etmeğı faydalı görmekteyiz.

Semester, bir seneyi, burada bir tahsil yılını iki devreye ayırmaktadır. Fakat mesele ders yılını ikiye bölmekte değıl, yüksek tahsilde sınıf usulünü terkedip, muayyen ilim şubelerine ait mevzuları, yaz ve kış tatilleri çıktıktan sonra, 3 veya 4 ay süren kurlar halinde okutmaktadır. Meselâ bugün İktisat veya Hukuk Fakülte'lerinin muayyen sınıflarında okutulan iktisat dersleri, yeni sisteme göre, muhtelif profesörler tarafından muvazi olarak okutulacak ve talebe (burada=*Schüller, écolier, pupil* mânasına gelen öğrenciyi değil *Student, étudiant* mânalarına karşılık olarak alıyorum) yüksek tahsilin ortasında ve sonunda girmeğe mecbur olduğu imtihanları vermek için takibedeceğı dersleri, dilediğı profesörden, dilediğı semesterde dinliyebilecektir.

Sınıf usulü kalktığı için, bilhassa sistematik ve umumi mahiyetteki dersleri veren profesör'lerin dershanelerinde birinci semester talebesiyle 3 üncü veya 5 inci semester talebesi bir arada ders dinliyebileceklerdir.

Bu sistemde profesörler umumi mahiyetteki derslerden maada üzerinde en fazla durdukları, ihtisas kesbettikleri, konuları etrafında takrirler verir.

Talebeler görüşlerine en fazla iştirak ettikleri hocaların veya aynı mevzuları takrir eden birkaç hocanın derslerini dinlemek fırsatını elde edecek ve bunun yanında kendilerini en fazla alâkadar eden ihtisas kurlarını veya Üniversitenin diğer fakültelerinde okutulan derslerden birini veya diğerini takip etmek imkânını kazanmış olacaklardır. Meselâ İktisat Fakültesinin bir talebesi felsefe kısmında metafizik veya psikoloji dersini, bir Hukuk talebesi, anatomi, bir Tıp talebesi, istatistik dersine devam edebilecektir. Bu sistemle beraber, *üniversellik* sağlanabilecek, hakikî Üniversite tahakkuk edebilecektir.

Talebeler muayyen semestere (semesterlerde verilen kurlara ve praktikum ve seminerlere) devam ettikten sonra semester sonunda yapılan imtihanlardan hangilerine gireceklerini haber verecek ve kendilerine imtihan olacağı profesörün adı ve günü bildirilecektir. Bir ders muhtelif profesörler tarafından takrir ediliyorsa, imtihanın bunlardan birisi ve birkaçı tarafından yapılması mümkündür. Binaena'eyh talebe sınavdan ancak birkaç gün evvel hangi profesör tarafından imtihan edileceğini anlıyabilecektir.

Bu tarz, kendisini muayyen bir hocanın takrirlerine, usullerine göre ayarlamış talebeler için belki de hoş değil. Ve hangi memlekette olursa olsun, talebeler bu imtihan şeklinden hoşlanmazlar. Fakat ilmi, muayyen hocanın takrir ettiği malûmat malzemesi olarak telâkki etmeyip, muayyen kanunları prensipleri izah eden görüşler, anlayışlar, analiz ve sentezler suretinde anlarsak, ki modern üniversite tahsilinin bu yolda anlaşılması lâzımdır, o zaman bu yeni sistemin mânasını daha iyi idrak etmiş oluruz.

Semester sistemi ile beraber modern üniversite telâkkisi ile, Almanların "Lehr-und Lehrfreiheit" dedikleri bizim de eski türkçemizde *tedris ve tedriis serbestisi* dediğimiz bir sistemde karşılaşmaktayız. Bundan maksat, biraz önce işaret eylediğimiz *veçhile, profesörün istediği mevzuları ve talebenin dilediği profesörü ve mevzuu serbestçe tayin edebilmektedir.*

Sınıf usulü kalkacağı için, talebe aynı ilim şubesini meselâ medeniye hukukunu veya iktisat ilmini birkaç sınıf devamınca aynı hocadan değil, muhtelif hocalardan dinliyebilecek ve bu vesile ile muhtelif hocaların çeşitli görüşlerini öğrenecek, bunların bir sentezini yapmağa çalışacaktır. Üniversite talebesini lise öğrencisinden ayıran cihet buradadır.

Yüksek tahsil talebesi fakültelerde bir hocanın tek taraflı görüşüne sapanmayacak, hocanın takrirlerini, notlarından veya kitapların aynen öğrenip imtihanda aynen iade etmekten ziyade, muhtelif profesörlerden ve kitaplardan edindiği bilgiler üzerinde *imali fikirde bulunacak, bunlar arasından kendine en uygun olanı bizzat seçeceği misallerle izah edecektir.*

İtiraf etmek lâzımdır ki, halen cari olan tedris sistemimiz talebeyi bu şekilde hazırlamağa pek müsait değildir. Bugünkü mer'î olan sistemde en iyi talebe muhakeme suallerinde güç bir duruma düşmektedir. Bugünkü sistem, *mütenevvi ders ve yüklü ilim malzemesi ile, genç zekâları yormakta ve yıpratmaktadır.*

Kitabı olmıyan profesörlerin derslerinde takrir edilen bilgiler, talebenin kulağından dimağına gideceği yerde, parmaklarına ve dolayısıyla defterine intikal etmektedir. Bu şekilde hareket eden talebe hocanın meseleyi ortaya koyuş tarzından, tetkik ediş şeklinden uzak kalmış oluyor, hele fakülte tahsili yalnız umumî derslere inhisar eder ve talebe praktikum ve seminer denilen araştırma usullerini öğreten ilmî tatbikat ve araştırma usullerini öğrenmeden mezun olursa, netice pek parlak olmaz.

Fakülte ve yüksek okuların verimi, sıkı imtihanlar neticesinde kalbur üstü kalan talebenin dönen talebeye nisbetinden ziyade müstakil düşünen, müstakil ve metodla çalışmağı öğrenen talebe sayısındadır. Eski sisteme

göre, talebe not tutmak ve imtihana hazırlanmakla meşgul olmaktan, çeşitli profesörlerin takrirlerini dinlemekten, muhtelif müelliflerin kitaplarını ve sair dokümanları okumağa vakit bulamamaktadır.

Temenni edelim ki, semester sistemiyle beraber, modern üniversite sistemi ve bununla modern ilmî zihniyet teessüs edebilsin! Bizce dâva, ne sınıf ne semester usulünde, ne Darülfünun'da, ne de Üniversite'de değil, ilmî zihniyetin biran önce teessüs etmesindedir.

B — Öğretim ve araştırma şekilleri:

Modern Üniversite ve yüksek okul tahsilinin ağırlık merkezi talimden, tetkik ve tettebbüe yeni tâbirle "araştırmacılığa" kaymıştır. Sosyal ve ekonomik tedrisata birinci derecede yer vermiş olan Fakültelerle yüksek okulların öğretim ve araştırma usulleri memleketten memlekete, hattâ Üniversiteden Üniversiteye ve yüksek okuldan yüksek okula göre değişmektedir. Ders, takrir, konferans, serbest ders, amelî ders, münakaşalı ders ve yeni tâbirle "cours pratiques," Praktikum, Kollegium, Seminer, Arbeitsgemeinschaft ve saire gibi türlü isimler altında modern öğretim yeni bir veçhe arz etmektedir. (1). Biz bu yazımızda, bilhassa sosyal ve ekonomik ilimlerde tatbik edilgen tedris ve tettebbü sistemini üç kısım altında toplayarak mütalâa edeceğiz. Bunlar:

- I — Takrirler.
- II — Tatbikatlar (Praktikumlara, amelî dersler).
- III — Seminerler.

I — Takrirler:

Fransızların *cours*, Almanların *Vorlesung*, İngilizlerin *lecture* dedikleri takrirlerden, akademik mânada verilen ders'ler anlaşılır. Takrirler de: umumi ve sistematik takrirlerle, spesyal takrirlere ayrılır. Meselâ ilk semesterlerde veya sınıflarda okutulan genel ekonomi umumi ve sistematik bir takrir, son sınıflarda okutulan genel ekonomi dersi umumi ve sistematik bir takrir, son sınıflarda veya daha sonraki semestlerde takibedilen kooperatifçilik veya konjonktür teorisi tahsisi veya spesyal takrirlerdir. Bazı Fakülte veya yüksek okullarda daha ziyade tatbiki bir mahiyet arzeden Spesyal takrirler harricte bu işlerde ihtisası ile tanınmış zatlara verdirilmektedir. Meselâ "gümrük tarifeleri" veya bankacılık veya sigortacılık tekniği gibi ihtisas derslerinin bu sahadaki tecrübesi ve ilmî neşriyatı ile tanınmış daire reisleri veya ban-

(1) Bu usuller daha ziyade orta Avrupa memleketlerinde caridir.

ka müdürlerine verdirilmesinde fayda vardır. Yalnız bu gibi zatların konferansiyle veya öğretim görevlisi olarak seçilmesinde âzami dikkat etmek lâzımdır. Profesörler tarafından tavsiye edilen namzetlerin neşriyatını tetkik etmek, bu zatlara veya birkaç konferans verdirmek suretiyle daha önce bir fikir edinmek mümkündür.

II — *Praktikum* (tatbikat):

Bizim müesseselere kur pratik veya amelî (kılğın) ders şeklinde intikal etmiş olan praktikum'lar:

- a) Profesör ile talebeyi birbirine daha çok yaklaştırmak ve tanıştırmak,
- b) Profesör veya doçentler tarafından verilen dersin nasıl kavrandığını ve tavsiye edilen kitapların ne dereceye kadar istifade edildiğini anlamak,
- c) Bazı bahisleri derinleştirmek.
- d) Nazarî derslerde temas edilen konuları tatbikî misallerle izah etmek,
- e) Talebeye mevzuları izah etmesini, problemleri çözmelerini öğretmek,
- f) Talebeye bazı konular hakkında birkaç sahifeyi geçmemek üzere yazılı sınıf veya ev ödevi yaptırmak.

Takrirlerde münhasıran profesörün konuşmasına mukabil, (*Praktikum*) amelî derslerde talebe konuşmalara, münakaşalara iştirak eder. *Praktikum*lar haftada bir veya başka başka profesörler tarafından idare edilmek üzere haftada bir veya iki saati geçmemelidir, bir veya iki semester süreli olabilir.

Praktikum, muayyen bir umumi veya ihtisas dersinde görülen bütün konulara teşmil edilebileceği gibi, dersin muayyen bir bahsi üzerinde de tek-sif ettirilebilir. Meselâ yalnız "iktisadi buhranlara" dair bir *praktikum*, yalnız "iktisadi devlet teşekküllerine" dair spesyal bir *praktikum* olabilir.

Bu çalışmalarda:

- a) Bazan bütün talebeye müşterek bir konu verilebilir,
- b) Bazan, münazaralarda yapıldığı gibi, müsbet ve menfi tezler üzerinde münakaşa yaptırılır,
- c) Bazan da talebe birkaç guruba bölünür ve her gruba bir konu etüt ve münakaşa ettirilir.
- d) ve nihayet her talebeye ayrı ayrı konular açıklanabilir.

15 - 20 seans sürebilecek bir *praktikum*'da talebeye, mevzuları daha önce söylenmek suretiyle, bir veya iki yazılı ödev yaptırılır. (Takriben 2 saat içinde). Bundan maksat talebeye küçük ölçüde kitap karıştırmağa başlatmak, edineceği bilgiyi birkaç saat içinde yazabilmeği öğretmektir. Bu kısa

vazifelerde dahi fikirleri plân dairesinde açıklamak ve yüksek okul talebesinden beklenen muntazam bir uslûpla yazmak bittabi arzuyu şayan bir keyfiyettir.

III — Seminerler:

1. Seminerin mahiyeti:

Seminerler yüksek tahsil talebesini müstakil çalışmağa, düşünmeğe, ilmî usuller dairesinde araştırmalara alıştıran ilmî tenkit ve münakaşalara sevkeden bir sistemdir. Seminerde konuşan ve münakaşa eden daha ziyade, talebedir. Profesör münakaşaları idare etmek, görüşülen ve münakaşa edilen konuları hülâsa etmek ödevlerini üzerine alır.

Seminerler nerede yapılır, kaç kişi iştirâk eder:

Seminerler enstitülerde veya muayyen ihtisas şubeleri için ayrılmış seminer odalarında yapılır; hususi enstitü veya seminer odaları ilgili kitap ve dokümanlarla, harita ve grafiklerle donatıldığı takdirde, çalışmalara daha elverişli bir durum arzeder.

Muayyen derslerin veya ders gruplarının seminerleri, üçüncü semestreden evvel başlamamak şartıyla, ilk, orta ve son seminer adlarını taşırlar. Meselâ nazari ekonomi dersi görüldükten sonra talebe ilk ekonomi seminerine, tatbikî ekonomi derslerini takibettikten sonra orta iktisat seminerine ve türlü ekonomi mevzuları ile ünsiyet peyda ettikten sonra son seminere iştirak edebilir. Genel olarak ilk veya orta seminerler profesör veya doçentler, son seminerler profesörler tarafından idare edilir.

Seminer süreleri, iştirak eden talebe sayısına göre tutulmalı, başka bir ifade ile, her öğrenci için 1,5 saatlik bir seminer zamanı tahsis edilmelidir, bunun 45 dakkası ekspozeye, yani (mevzuun izahı) 45 dakikası ise, münakaşaya hasredilmelidir. İki semester devam edecek bir seminer, haftada bir kereden 15 - 20 seanstan aşağı olmamalıdır.

Her öğrenci için bir seans tahsis edileceğine göre, 15 - 20 hafta sürecektir olan seminere 20 - 30 talebeden fazla bir iştirak doğru değildir.

Her talebenin muayyen ders guruplarından birkaç seminere iştirak etmesi ve bunlardan faydalanması matlûp olduğuna göre, her doçent ve profesörün münavebe suretiyle seminer tertibetmesi lâzımdır.

Talebe, muayyen sayıyı aşmamak şartıyla, seminerine iştirâk edeceği profesör veya doçenti seçmek hakkına malik olmalıdır.

Bir tahsil devresi içinde her talebenin iki iktisat ve iki hukuk seminerine iştirak etmiş olması ve bunlarda başarı elde etmesi şarttır. Aşağıda yazacağımız şartları yerine getiren öğrenciye semineri tertibeden profesör veya doçent tarafından bir sertifika verilir. Bu sertifikalar mezuniyet imtihanında büyük bir rol oynar.

2. Seminere nasıl başlanır:

Seminer faaliyetine başlamazdan önce, profesör tarafından seminerin tahsil ve araştırma hayatındaki rolü hakkında izahat verilir, seminerin nazari ve sistematik takrirlerden, pratik kurlardan farkına işaret edilir. İlmî araştırmalara gereken usuller tekrar edilir, kıymet ve bilgi hükümleri hakkında mütemim malûmat verilir. İlk seminerlerde talebe ile birlikte enstitü ve fakülte kitaplığına gidilir, kitap arama, seçme, kullanma şekilleri öğretilir.

3. Mehazlardan istifade tarzları:

İlmî çalışmalara başlamazdan önce, mezahlardan ne şekilde istifade edileceği hakkında yeter derecede izahat verilmelidir. Kitap, broşür, dergi, rapor ve saire dokümantasyon kâfi gelmiyorsa, fikirlerinden istifade edilecek uzmalara ne şekilde müracaat olunacağı hakkında kısa bilgi vermek faydalıdır. Bu arada istatistiklerden ne surette faydalanacağı ve icabında tertibedilecek anketler hakkında birkaç örnek verilmelidir. Enstitü, okul, fakülte ve üniversite kitaplıklarında bulunmıyan kitapların hangi kütüphanelerden temin edilebileceğini ve son zamanlarda başka bir şehir veya memlekette bulunduğu bilinen kitaptan fotokopi yoluyla ne suretlerde kopyeler temin edilebileceğine dair izahat verilmelidir.

Mehaz gösterme şekilleri.

Tez'er yazılırken, faydalanılan dokümantasyon hakkında mehaz göstermek ilmî çalışmaların ilk şartıdır. Mehaz gösterirken daima *ilk kaynaklara kadar gitmeli*, başka kitaplarda verilen kaynaklar bizzat tetkik etmeden, mehaz olark gösterilmemelidir. Mehazlar sahife altına işaret edilen notlarla (foot-note) belli edilir. Her kaynak için bir numara kullanılır, aynı kitap tekrar edilecekse (a. e.) aynı eser ibaresi yazılır. Bir kitaptan aynen alınan cümlelerin başına ve sonuna tırnak işareti konulmalıdır.

Yazılacak tezin veya kitabın sahifeleri altına konacak mehazlar esaslı fikirlerinden faydalanılan kitaplara inhisar etmelidir.

Sahife altına konması mecburî olan mehazlardan başka tezin başına veya sonuna ayrı bir veya birkaç sahifede faydalanılan esas kitapların ve fikirlerinden istifade edilen zatların isimleri ayrıca yazılmalıdır. Kitaplarda basıldığı yer ve tarih, tabı ve ciltleri dercolumalıdır. Sahife altı mehazlarda sahifelerin numaraları ayrıca gösterilmelidir.

4. Seminer ödevinin mahiyeti ve hacmi:

Seminer çalışmalarında her öğrencinin tetkik ettiği meselelerden en ziyade alâka duyduğu bir meseleyi, profesörün muvafakatiyle ödev olarak alması esastır. İlk seminerlerde alınacak ödevlerin daha ziyade mehazı bol olan sahalardan seçilmesi tavsiyeye şayandır.

Ödevlerin genel meselelerden ziyade, tahsisî mevzulardan seçilmesi yerinde olur. Meselâ mevzuu, "Türkiye'de devletçilik" yerine maden sanayiinde devletçilik, Türkiye'de vergi sistemi yerine Türkiye'de muamele vergisi tatbikatı, Türkiye'de münaka'lât siyaseti yerine İstanbul liman ekonomisi gibi tahdidedilmiş mevzuların seçilmesi daha faydalı olur.

Bu surette talebe uzun girişlerden, izahlardan, edebiyattan tecerrüd ederek çalışmasını çerçevelenmiş belirli bir konuda teksif etmek zorunda kalır. Böylelikle hem fazla dağılmamış, hem de, mevcut neşriyat dışında yapmağa mecbur olduğu bazı anketlerle mevcut literatüre bazı yeni fikirler getirmek imkânına mâlik olmuş olur. Profesörler, asistan ve talebelerinin hususi etüdlerinden âzami derecede faydalanmaktadırlar. İlmin ve tatbikatın dev adımlarla geliştiği bir sırada, bir profesörün bütün yenilikleri tâkibetmesi mümkün değildir. Halbuki böyle bir "collaboration" neticesinde talebe araştırma ve bulma usullerini öğrenmiş, profesör ise, hem öğretmiş ve hem de öğrenmiş olur.

Seminer ödevinin hacmi, seminerin derecesine göre değişir, genel olarak 20 - 30 sahife ve diploma tezi karakterini alanlar, konusuna göre 50 - 100 makine sahifesi hacmini alabilirler.

5. Plân yahut disposition'un tanzimi:

Seminer ödevine veya teze başlamazdan önce, tetkik edilecek konunun bir plânı yapılır, buna ilmî araştırmalarda "disposition" denir. Plânın başına tezin adı, altına italik ve arap rakamlarıyla ve harfleriyle mevzuun tasnifi gelir. Plâna, o mevzu hakkında kâfi kitap okunduktan sonra başlanır. talebe evvelâ kendine göre bir plân yapar, bunu asistana, doçente ve profesöre gösterir; plân bu zatlar tarafından görüldükten ve tasvip edildikten sonra, tedarik edilen malzemenin plâna göre işlenmesine başlanır. Meselâ "İstanbul limanı ve teşkilâtı" adını taşıyan bir tezi şöyle bir plân dahilinde tetkik etmek mümkündür:

GİRİŞ

İstanbul Limanının Coğrafî Durumu

- A. Coğrafya durumu
- B. Hinterland ile olan münakale münasebetleri.

I. Bölüm

- A. Ekonomik münasebetler, genel olarak
- B. İthalât ticareti
- C. İhracat ticareti
- D. Transit ticareti

II. Bölüm

- A. İstanbulun deniz ticareti
 - 1. Türk ticaret filosu
 - 2. Yabancı gemiler
- B. Deniz ticaretini teşvik edici plân ve tedbirler
 - 1. Deniz ticaretinin devletçe teşviki
 - 2. Deniz ticaretinin armatörler ve sair alâkahılar tarafından teşviki
 - 3. Deniz nakliyat tarifeleri ve navlunları
 - 4. Yolcu nakliyatı ve deniz yoluyla gelen turistler.

III. Bölüm

Liman tesisatı ve liman işletmeleri

- A. Bugünkü liman hakkında genel bilgi
 - 1. Rıhtımlar
 - 2. Yükleme ve boşaltma tesisatı
 - 3. Ambar ve antrepolar
 - 4. Doklar ve sair liman tesisleri
 - 5. Şehir ile olan münakalât
- B. İstanbulla rakip olan sair limanlar
 - 1. Sair memleket limanları
 - 2. Komşu memleket limanları

*IV. Bölüm**Liman idaresi ve gümrük işleri*

- A. Sahil ve liman servisleri
- B. Gümrük işleri
- C. Limanın tarife (resim) siyaseti

*V. Bölüm**Serbest liman ve serbest bölge*

- A. İstanbul limanının serbest bölge olarak mütalâası
- B. İstanbul limanının serbest liman olarak mütalâası

VI. Bölüm

Netice.

6. Seminer çalışmaları ne tarzda cereyan eder?

Semineri idare eden doçent veya profesör, bu gibi çalışmaların mahiyeti hakkında lâzımgelen izahatı verdikten sonra, her talebenin hangi gün, hangi konu etrafında konuşacağı tesbit edilir ve asistanın tanzim edeceği bir cetvele geçirilerek seminer lokaline asılır. İstisnaî hallerde ve kısa mevzularda 1,5 - 2 saatlik bir seminerde iki konunun okunmasına ve münakaşasına geçilebilir. İmza toplamak suretiyle mevcut olduklarını tevsik etmiş olurlar.

O gün etüdü hazırlıyan talebe mevzuunu ya okur, yahutta sözlü olarak izah eder. Tebliğ süresi, hususi bir durum yoksa, yarım saat ilâ 45 dakikayı geçmemelidir.

Semineri idare eden profesör, tebliğ bittikten sonra münakaşayı açar ve talebelere şekil ve muhtevanın tenkidi hakkında söz verir.

Münakaşa başlamazdan önce, her seminer gününde değişmek üzere, iki talebe müzakerenin zabtını tutmağa memur edilir. Bu tutanaklar gelecek seminerde, tebliği başlamazdan önce okunur ve icabında tashih edilerek kabul edilir ve seminerin dosyasına girer. Talebeler görüşükten sonra sırasıyla asistan, doçent ve nihayet profesör tebliğ ve münakaşalar hakkında görüşlerini bildirirler. En son olarak söz tebliğ sahibine verilir, profesör isterse birkaç sözle konuşulanları hülâsa ederek toplantıya son verir.

7. Seminerlere devam şartı:

Telebeye müstakil çalışma usulü öğreten bir tertip olması ve hocaların talebe ile teker teker uğraşmasına fırsat vermesi dolayısıyla, seminere muntazaman devam şarttır. Her toplantıda hazır bulunanlar, asistan tarafından hazırlanmış olan bir listeye imzalarını atmak suretiyle mevcut olduklarını tevsik etmiş olurlar.

Genel olarak 15 - 20 seans süren bir seminere üç defa gelmiyen, seminerde mevzu alıp bir tebliğ yapmıyan talebeye seminer sertifikası verilmez.

Almanya'da ve benzeri tedris sistemi tatbik eden memleketlerde muayyen seminer sertifikaları ibraz edemiyen talebe imtihana girmek hakkını elde etmez. Hattâ birçok üniversitelerde seminerlere devam derslere devamdan daha mühimdir.

8. Seminer ve tezlerin kıymetlendirilmesi:

Seminer ödevlerinin ve bilhassa tezlerin kıymetlendirilmesi için bunların enstitü kitaplığında muhafazası, üstün bir başarı elde eden talebelerin tezleri veya seminer ödevlerinin bastırılarak muhafazası ve ilgili ilim müesseselerine tezi veya bu müesseselerin benzeri etüdleriyle mübadelesi garp üniversite ve yüksek okullarında akademik bir teamül haline gelmiştir.

Bu tezler kitaplıkta hususi karton kutular içinde muhafaza olunur, kutu kapaklarındaki bir listeye, içinde bulunan tezlerin isimleri yazılır. Kitaplıktaki tez kataloğunda ise tezlerin hangi numaralı kutuda olduğuna işaret olunmuştur.

Aynı mevzu üzerinde ödev veya tez yapan öğrenci, etüdünü, kendisinden önce bu mevzuu işlemiş olan arkadaşının bıraktığı yerden devam eder veya meseleyi başka cepheden tetkik eder.

Talebe tezleri fakülteler, yüksek okullar veya teze ilgili ilim kurumları veya meslek teşekkülleri tarafından bastırılmak suretiyle teşvik görmektedir.

Bizde Türk Hukuk, Türk Ekonomi ve Türk Kooperatifçilik kurumları, imkân buldukça bu gibi tezleri bastırmağa çalışmaktadırlar.